

1 ויקרא י"ט, י"ז, ופירוש הרמב"ן, ... ותכפר לו'

משמעות הפסוק היא שמצות תוכחה היא החיוב לפתוח בדו-שיח עם זה שפגע בך כדי למנוע שנאה.

2 ערכין ט"ז ע"ב, מנין לרואה בחבירו... מכל מקום'

חז"ל דרשו את הפסוק לכלול את החיוב להוכיח את חברו החוטא - ושחייב להוכיחו ולחזור ולהוכיחו עד שיחזור בתשובה.

3 שם, עד היכן... טפי'

החיוב הוא לחזור ולהוכיחו עד שיחזור בתשובה או עד שינוזף בו, יקללנו, או יכנו - למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה.

4 לעיל, תניא א"ר טרפון... ויאהבך'

כבר בימי חז"ל הביעו התנאים ספיקות ביכולתם להוכיח לחוטא באופן שהתוכחה תצליח להשפיע על החוטא.

5 יבמות ס"ה ע"ב, ואמר רבי אילעא... ויאהבך, ורש"י

מפורש כאן שאין להוכיח למי שלא יקבל שאין בזה תועלת ואדרבה גורם לשנאה - ורש"י אף פירש את דברי הגמ', מצוה לומר דבר הנשמע' שמצות תוכחה היא להוכיח, מי שמקבל הימנו'.

6 שבת נ"ה ע"א, א"ל ר' זירא לר' סימון... מי גלוי'

משמעות הגמ' כאן היא ג"כ שאין חיוב להוכיח למי שאינו מקבל - אלא שאינו רשאי לפטור את עצמו מלהוכיח ולומר שהחוטא לא יקבל ממנו שמא כן יקבל. ולכאורה הגמ' הזאת עומדת בסתירה למה שראינו ביבמות שמצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע - הרי אין אפשר לדעת בודאות שהדברים לא יתקבלו!

7 ביצה ל' ע"א, א"ל רבא בר רב חנן... ולא מידי' ורש"י

אסור מדרבנן למחות כפים ולרקוד בשבת גזרה שמא יתקן כלי שיר (מרש"י משמע שהכוונה ברקידה היא ההכאה ברגל להשמיע קול) וכן אסור בשבת לשבת במבוי המתוקן בלחי להתיר את הטלטול בו כשמחזיק בידו חפץ ויושב ליד הכניסה מחשש שמא יתגלגל החפץ לרה"ר וישכח ויכניסנו למבוי, ויש חיוב דאורייתא להוסיף מן החול על הקודש בערב יום הכיפורים - דהיינו להפסיק מלאכול עוד לפני חשיכה - ובכולם היו כאלה שזלזלו בהלכה - ואמרו חז"ל שלא להוכיח אותם מפני שבין כך לא יקבלו ולפחות היום עוברים מחמת חוסר ידיעה ואם יוכיח אותם יהפוך אותם למזידים.

ולכאורה מכאן משמע שלולא החשש שיהפכו למזידים היו חייבים להוכיחם אף שברור שלא יקבלו -

בראשונים מצינו שתי גישות לענין -

8 רמב"ם פרק ו' דעות הלכה ז'

הרמב"ם כנראה ראה בתוכחה מצוה שבין אדם לחבירו והגדיר את המצוה, להחזירו למוטב' - ובפשטות אם ברור שלא יקבל ממנו אין טעם להוכיחו (אלא שיש את הטענה, לפניהם מי גלוי' - והרמב"ם לא נכנס לשאלה אם ניתן לסמוך על זה שמסתמא לא יקבל ממנו).

9 רמב"ם פרק א' שביתת עשור הלכה ז'

הרמב"ם למד את ענין, מוטב שיהיו שוגגים' כהלכה על בית דין שלא לפרסם פסק שכל בעל חייב להודיע לאשתו שחייבים להוסיף מהקודש על החול היות ולא כל בעל מסוגל להשפיע על אשתו ויש כאלו שאף יקלקלו ויגרמו לנשותיהם לאכול במזיד.

וא"כ - לפי הרמב"ם מצות תוכחה היא להחזיר את החוטא בתשובה ואם ניתן לקבוע שלא יקבל אין טעם להוכיחו גם ללא, מוטב שיהיו שוגגים' -ו,מוטב' הוא הלכה הנוגע לבי"ד שלא לפרסם את החיוב להוכיח גם כשישנן נשים שכן ישתכנעו ע"י תוכחת בעליהן.

10 ספר החינוך מצוה רל"ט, מדיני המצוה... הכתוב'

החינוך הלך בעקבות הרמב"ם וכתב במפורש שצריך לשקול אם תהיה תועלת בתוכחתו.

11 נמוקי יוסף פרק ששי יבמות (ברי"ף כ"א ע"ב) ד"ה דבר הנשמע

לפי הנמוק"י - חייבים להוכיח ליחיד החוטא גם אם ברור שלא יקבל ובתנאי שהוא לא שוגג והתוכחה תעשה אותו למזיד, אבל ברבים כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע. ולכאורה סובר הנמוק"י שמצות תוכחה כוללת גם ענין מחאה ולכן חייבים להוכיח ולחזור ולהוכיח גם כשברור שהדברים חלים על אזנים אטומות - אם לא שיצא מזה יותר עבירה (מוטב שיהיו שוגגים ואל יהו מזידים) או ברבים שמרגילים את הציבור להתעלם ממוכיחיהם - ואפילו בציבור למד הנמוק"י מהגמ' בשבת שיש להוכיחם פעם אחת או כדי שלא תהא להם פתחון פה לומר שלא הוכיחו אותם או כמו משמעות הגמ' - שמא יקבלו.

שיטה זו היא גם שיטת היראים - הדברים מובאים בסמ"ג (והסמ"ג עצמו חולק עליו) -

12 סמ"ג עשין י"א, ואם ברור...'

כשהיראים כותב, הלעיטהו לרשע וימות' קשה לומר שהמצוה היא בין אדם לחבירו! והוא סובר שיש חיוב להוכיח גם כשבודאי לא יקבל - ועל זה חולק הסמ"ג.

13 אדרת אליהו פרשת קדושים, את עמיתך... ויאהבך

כשהגרא"א למד שאין מצות תוכחה למי שיצא מכלל, עמיתך' - ה"ה מקום לומר שהיא מצוה שבין אדם לחבירו ואין לנו את החיוב הזה כלפי מי שהוציא את עצמו מן הכלל - אבל מסופך דבריו משמע ש,עמיתך' בא ללמד שלא להוכיח אם התוכחה לא תביא לידי תשובה אלא לידי שנאה - והפשט הוא או שלפי הגרא"א אין להוכיח למי שלא יקבל או שאין להוכיח כשהתוכחה תגרום לקלקול - וכעין, מוטב שיהיו שוגגין'.

14 שו"ע סי' תר"ח ס"ב ורמ"א

הרמ"א פסק כשיטת הנמוק"י והיראים שיש חיוב להוכיח גם למי שלא יקבל.

זה שהביא הרמ"א בנוגע לדבר המפורש בתורה מוסבר ברשב"א -

15 חידושי הרשב"א לביצה דף ל' ע"א ד"ה וקא אכלי..., פירש"י ז"ל'

בדאורייתא מפורש קשה לומר שהם שוגגים (ומשמע שאם ידוע שהם שוגגים גם בדאורייתא מפורש אין להוכיח).

16 ביאור הלכה שם ד"ה אבל, ודע..., וד"ה חייב..., אין להוכיחו'

הביאור הלכה הביא את דברי הגרא"א למרות שהרמ"א פסק כמו הנמוק"י והיראים, וגם הביא את דברי הספר חסידים שלא להוכיח למי שאין לבו גס בו מחשש לשנאה ונקמה - ומשמע שהוא מעין, מוטב שיהיו שוגגים' - שאין להוכיח כשהתוצאה תהיה שלילית בלבד.

מכל מה שלמדנו יוצא שאין להוכיח לרבים שבודאי לא יקבלו - ואפילו אם הם מזידים -

17 שיטה מקובצת ביצה דף ל', העי' הריטב"א... בתוספ"

לפי הריטב"א בשם הר"ם ובשם מהר"ם מרוטנבורג בדור שמקילים בהרבה מצוות חייבים למחות (וגם אין לפטור את עצמנו מתוכחה אם לא שברור ללא שום צד ספק שלא יקבלו).

1 (י"ז) לֹא־תִשְׁנֵא אֶת־אֲחִיךָ בְּלִבְּךָ הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת־עַמִּיתְךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו הַמָּא:

(י"ז) לא תשנא את אחיך בלבבך בעבור שדרך השונאים לכסות את שנאתם בלבם כמו שאמר בשפשו ינכר שונא הזכיר הכתוב בהוה. ואמר הוכח תוכיח את עמיתך מצוה אחרת ללמדו תוכחת מוסר ולא תשא עליו חטא שיהיה עליך אשם כאשר חטא ולא הוכחת אותו ולזה יטה לשון אונקלוס שאמר ולא תקבל על דיליה חובא שלא תקבל אתה ענש בחטא שלו ואחרי כן צוה שתאהב אותו והנה השונא את רעהו עובר בלאו והאזהב לו מקים עשה.

והנכון בעיני כי הוכח תוכיח כמו והוכח אברהם את אבימלך ויאמר הכתוב אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו כי בהוכיחך אותו יתנצל לך או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו:

2 מנין לחוזה כרכור
דבר מענה שחייב להוכיח שנאמר הוכח
תוכחה הוכיחו ולא קבל מנין שיהוור ויכחינו תלמד לומר תוכיח מכל מקום

3 עד היכן תוכחה רב אמר 'עד הכאה ושמאל אמר עד קללה ורבי יודגן אמר עד גויפה כתנאי רבי אליעזר אומר עד הכאה רבי יהושע אומר עד קללה בן עזאי אומר עד גויפה אמר רב נחמן בר יצחק ושלשון מקרא אחד הדיש י"ז ויחיד אף שאלו ביהונתן ויאמר לו בן נעות המדחות י"ז וכתוב ויטל שאלו את התנית עליו להכותו י"ז למאן דאמר עד הכאה דכתיב להכותו ולמאן דאמר עד קללה דכתיב ל'כשתך ולבושת ערות אבך ולמאן דאמר עד גויפה דכתיב ויחד אף שאלו ולמ"ד גויפה דכתיב הכאה וקללה שאני היום דאנב הביבותא יתירא דהיה ביה ליהונתן ברוד מסר נפשה מפי

4 תניא א"ר מרפון (*תמיהני)
אני אם יש ברוד הזה י' שמקבל תוכחה אם אמר לו *של קיסם מבין *עניך אמר לו של קודה מבין עניך אמר רבי אלעזר בן עזריה המהני אם יש ברוד הזה שידע להוכיח ויאמר רבי יודגן בנורי מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקבא על ידי שהייתי קובל עליו לפני רבן י"ז (*שמעון ברבי) וכל שכן *שהוספתי בו אהבה לקיים מה שנאמר י"ז תוכח ליך פן ישנאך הוכח לרוב ויאהבך

5 ואמר
 רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון בשם
 שמצוה על אדם שלא לומר דבר הגשמע כך
 מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו גשמע
 רבי אבא אמר תוכה שנאמר °אל תוכח לין
 פן ישנאך תוכח להם ויאהבך

נפיר דבר הנשמע . דכתיב
 (ויקרא ט"ו) תוכח תופס להוכיח
 מי שמקבל היטו :

6 א"ל ר' זירא לר' סימון לוכחנדרו מד להני
 דבי ריש גלותא א"ל לא מקבלי מינאי א"ל
 אע"ג דלא מקבלי לוכחנדרו מד דא"ד אחא
 בר' תנינא מעולם לא יצתה מדה טובה מפי
 הקב"ה וחזר בה לרעה דרין מדבר זה דכתיב
 °ויאמר ה' אליו עבוד בתוך העיר בתוך
 ירושלים והתירת תיו על מצותם האנשים
 הנאדרים והנאנקים על כל התועבות הנעשות
 בתוכה וגו' א"ל הקב"ה לגבריאל לך ורשום
 על מצותן של צדיקים תיו של דיו שלא
 ישלמו בהם מלאכי חבלה ועל מצדם של
 רשעים תיו של דם כדי שישלמו בהן
 מלאכי חבלה אמרה מרת הרין לפני הקב"ה
 רבשיע מה נשחטו אלו מאלו אמר לה הללו
 צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים אמרה
 לפניו רבשיע היה בידם למחות ולא מוחו
 אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מוחו בהם
 לא יקבלו מהם (*אמר) לפניו רבשיע אם
 לפניך גלוי להם מי גלוי

7 א"ל רבא בר רב תינן לאביי *תנן אין
 מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין והאידנא
 דקא חויגין דעבדן הכי ולא אמרינן להו ולא
 מידי אמר ליה ולמעבד הא *דאמר (*רבא)
 ילא ליתוב איניש אפומא דלחיא דלמא
 מגנדר ליה תפיץ ואתי לאתויי (ר' אבות
 ברה"ר) ודא דני גשי דשקלן תצבידו ואולן
 ויתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו
 ולא מידי אלא *הנח להם לישראל *מימב
 שיהיו שונגין ואל יהו מודין הבא נמי הנח
 להם לישראל מימב שיהיו שונגין ואל יהו
 מודין *ודני מילי בדרבנן אבל בדאורייתא
 לא יולא היא לא שגא בדאורייתא ולא שגא
 בדרבנן לא אמרינן להו ולא מדי דהא
 תוספת יום דבפורים דאורייתא הוא ואכלי
 וישתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מדי:
 אין מספקין . משום
 שיר או משום אבלי: מספקין . ידיו
 זו לו: מספקין . קא על יד: מרקדין .
 כנגל וכולם נלסחו משום טבות גזרה
 שמה יתקן כלי שיר כפרק משילין
 (לקמן דף נ"ו): אפומא דלחיא . לחי
 המחיר במבוי בשבת: דלמא מגנדר ליה
 ספן . כרה"ר תון ללחי: ואתי לאתויי .
 מוסך שאיט במבוי מקורה להכיר
 שזה רה"ר וזה רה"י ומבואו: וקא
 מגנדר תצבידו ומייתו לה לא גרסי:
 ולא אמרינן נסו ולא מידי . ואת"ג
 דעבדן אדרבנן דאמר לא ליתוב
 אינה יתבן: ספס נלסס . בדבר
 אהרגילו בו ולא יחזרו בהם: מוטב
 יפשו שונגין ואל יפשו מודין . לטור
 שדדש ולא יפשו כבך: וסני מילי .
 יתבן להם לישראל: כדרבנן . היכא
 אהרגילו למעבר אדרבנן כי הכך
 ימטפחין והכך דיתבן אשמתא דלחיא:
 אפסס יום הכפורים . שגריך להתחיל
 להתענות מבעוד יום דאורייתא היא
 יתפאק לן (ימא דף ס"ה) מועדיהם את גפסויהם כתשעה: ואכלי
 שמו עד שתשכס . גרם ולא גרם מתשכסה:

8 ׀ הוואה חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למטבח [ג] ולהודיעו שהוא חוטא על ענינו כמעטו הדעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. הוכיח את חבירו בין בדברים שבני לבני. בין בדברים שבני לבין המקום. צריך להוכיחו בני לבין ענינו. ודבר לו בנחת ובלשון רכה וידיעו שאינו אוסר לו אלא למוכחו להביאו לחיי העולם הבא. אם קיבל סמנו סמנו ואם לא יוכיחנו פעם שנית [ז] ושלישית. וכן חבירי חייב אדם להוכיחו עד שיכיר [ז] החוטא ויאמר לו איני שומע. וכל שאפשר יבדו למחזה ואינו מוחה הוא נתפש בעון אלו כיון שאפשר לו למחזה בהם:

9 ׀ נשים שאיכלות ושורות עד שחשכה וכן אינן יודעות שמצוה להסיף מחול על הקדש אין ממחין בידן שלא יבואו לעשות כדורן. שורדי או אפשר שיחה שופר בבית כל אחד ואחד להחזיר נשיו. והנה לרן שידו שנגנן ואל ידמוידן. וכן כל הדומה לה:

10 מדיני המצנה. מה-שאמרו זכרונם לברכה (ערכין סו ב) שחייב מצנה זו צד הקאה. קלומר: שחייב המוכים להרבות תוכחותיו אל החוטא עד כדי שיהיה קרוב החוטא להכות את המוכים. ומקל-מקום. אמרו זכרונם לברכה גם כן. שאם יראה המוכים שאין בדברי תוכחותיו שום תועלת נמצא, מתוך גדל רשע החוטא. או שהוא איש אלים ורשע ביותר ומתירא ממנו שלא יצמד עליו וינהרגנו—שאינו חייב במצנה זו באיש מצנה וזהו אמרם זכרונם לברכה (יבמות סו ב): קשם לומר דבר הנשקע. כך מצנה לשתק במקום שאין הדבר נשקע. לפי שיהיה דענן קלון למוכים ולא תועלת לאשר הוכח. ומקל-מקום יש להתישב לכל-בצל נפש ולתשגים הרבה דעננים אלה ולחשב ולראות אם יהיה תועלת בדבריו אל החוטא. שיוכיחנו ויבטח בשם יתברך. כי הוא יצורנו בהלחמו עם שונאיו. ואל-דרך לבבו ולא יירא. כי השם יתברך שומר את-כל-אוהביו ואת כל-הרשעים ישמיד (תהלים קמז ב). ואם ישוב החוטא — יהיה לו קנה שקר גדול; ומי שקידו להשיבו ולמחות בו ולא מתה — הוא נתפש על חטאו, וזה דבר קרור מדברי רבותינו. גם מן הקטוב.

11 דבר הנשמע. למו שמקבל מלוח דכתיב הוכח תוכיח אפי' מאה פעמים אבל למו שאינו מקבל מלוח (ג) ומנה שלא להוכיחו והקש י'ל מהא דאמרינן במסכת ערכין (דף סו) שחייב להוכיח עד שיכיר או יקללו. ההם ביחוד אבל להביא לא והא דאמרינן במסכת שבת (דף י"ג.) לוכינהו מר להו דבי ריש גלותא ואמר לא מקבלי מינאי ואמרינן אשילו הכי לוכינהו מר ההם הוא שלא הוכיחם כלל אלא שהיה מוכיח בהם שלא ישמעו ומשום דלולי ישמעו או משום שלא יהיה להם פתחון פה היה חייב להוכיח לפחות פעם אחת:

12 ואם ברור לו למוכיח שלא יקבלו ממנו והעוברין שוגגין טוב לו לשתוק כדגרסינן על זה בפרק המביא כדי יין בביצה (ל, 6) דאפילו באיסורי דאורייתא הנח להו לישראל שיהו שוגגין ואל יהו מזידין אבל אם העוברין מזידין וברור לו שלא יקבלו אע"פ כן שפטור מעונש מיתה כדמוכח במסכת שבת (נה, 6) באותה שהבאתי למעלה מכל מקום מעשה דהוכח תוכיח לא מפטרי ואע"פ שמוסיף על עונשו שלא יקבלו הלעיטוהו לרשע וימות (נ"ק ט"ו, 6) ולכך צוה התלמוד השתיקה בשוגגין דוקא (ע"פ ירמיה רבנ"ל) ועיי' נשנת שם מד"ה ואע"ג.

ואני אומר שאין זו כי אם עצה טובה כי אף שמזידין צריך לשתוק כדאמרינן בפרק הבא על יבמתו (ס"ה, 6) שחובה על האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע שנאמר (משלי ט, ח) אל תוכח לץ פן ישנאך.

13 אח עמיתך לעם שאתך במצות ולא לרשע שינאך שגא' אל תוכח לץ פן ישנאך: (יבמות ס"ה ע"ב) הוכח להכס ויהאנך

14 ב' ינשים שאוכלות ושותות * עד שחשיכה והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחרי על הקדש (ג) אין (ב) ממחין בידן כדי שלא יבואו לעשות בזדון: הגה (ד) וה"ה בכל דגרי אסרי (ה) אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין * דוקא (ו) שאינו מפורש במורה אע"פ שהוא דאורייתא * אבל אם (ג) מפורש במורה (ו) * מוסין בדם (ר"ן פ"ד דצילה ור"ש נשם העיטור) (ח) ואם (ד) יחד שאין דבריו נשמעין לא יאמר ברישם להוסיף (ט) רק פעם אחת אבל לא ירבה במוכחות מאסר שידע שלא ישמעו אליו אבל בידן (ו) * חייב להוסיפו * עד שיכנו או (יא) יקלנו. (ר"ן) ק"פ הנע"י:

15 וקא אכלי ושתו עד שחשיכה גרסינן, ול"ג משחשכה דמסתמא אין לך אחד שטועה לאכול לאחר שחשיכה. ועוד דבכי האי ודאי אמרינן להו ומחנינן בידיהו דע"כ לא אמרו אלא במה שאינו מבואר מן התורה אלא אתי מדרשא כי הכא דדרשינן תוספות (או) מערב עד ערב תענו את נפשותיכם והא לא משמע להו לאיגשי וקיל להו ושוגגין ולא מזידין אבל אלו אכלו משחשכה אמרינן ומחנינן ומרטינן. אלא עד שחשיכה גרסינן וכן פרשי"י ז"ל

16 דע דמסתברא דמה שפסק הרמ"א
דדבר המפורש צמורה חייב למחוט דוקא שהוא צאקראי אבל אלו הפורקי
עול לגמרי כגון מחלל שבת צפרהסיא או אוכל נבילות להכעיס כבר י"א
מכלל עמיתך ואינו מחויב להוכיחו וכן איתא בתנא דא"ר פי"ח הוכח תוכיח
את עמיתך ועמיתך שהוא אוהבך ושהוא עמך צמורה ומלות אמה חייב
להוכיח אותו אבל לרשע שהוא שונאך אין אמה חייב להוכיח אותו והעמיק
זה הגר"א בקיצור באדרת אליהו ע"ש ולענין אוכל נבילות לחיאתן או מחלל
שבת שלא צפרהסיא יש לעיין בדברי:

חייב

להוכיחו. וצ"ח סימן תי"ג כתב דוקא איש את אחיו שלצו גם צו אבל
אם היה איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו וינחום ממנו איז להוכיחו

17 והעיי' בריטבי"א ז"ל בשם רב גדול מאשכנזים
שהעיי' בשם רבותיו הצרפתים ובבבלם ר"י והר"ם מרוטנבורק
שלא נאמרו דברים הללו אלא לדורתם אבל בדור הזה שמקילין
בכמה דברים ראוי לעשות סייג לתורי אפילו בדרכנן מחינן וקנ"י
סינן להו עד דלא לעברו לא בשוגג ולא במוזיי ושכן הוא במדרש
ירוש'י והדבר נרי לי נכון ועיי' איכא למימר דאפילו לדידהו דלא
מחי היינו דוקא בדקים לן בגווייהו דלא מקבלי אבל אי מספקי לן
אי מקבלי אם לאו ודאי מחיי והכי מוכח פי כמה האשה דאמרי
התם בשעה שגלו ישראל היו אויבים הורגין כו' אמר להם הללו
נמי רשעים הם שהיה בידם למחות ולא מיהו כו' כדאיי התם
וכן אמרו בתוספי'

